

Тематичний напрям: 2. Фінансова система України в умовах війни та післявоєнної модернізації.

УДК 336.146

Юшко С.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державний бюджет є головним централізованим фондом нашої країни, від належного формування якого залежить реалізація низки програм та заходів як в економічній сфері, так і у сферах освіти, охорони здоров'я, культури та мистецтва, соціального захисту населення. Визначальною є роль бюджету в системі забезпечення громадського порядку, безпеки, обороноздатності держави. У рамках даної роботи буде розглянуто стан формування доходів, здійснення видатків, а також фінансування державного бюджету України в умовах воєнного стану. Для дослідження взяті 2022-2023 рр., формування показників за якими порівнюється з базовим, 2021 роком.

Розглянемо, як формувалися доходи державного бюджету за досліджуваний період (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Доходи державного бюджету України (факт), млрд грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2022 р., % від 2021 р.	2023 р., % від 2022 р.
Податкові надходження	1 107,1	949,8	1 203,5	85,8	126,7
Неподаткові надходження	175,4	346,3	991,6	2,0 рази	2,9 рази
Доходи від операцій з капіталом	0,3	0,6	0,1	1,9 рази	16,4
Трансферти	13,9	490,6	476,3	35,3 рази	97,1
у т.ч. від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1,3	481,1	433,4	373 рази	90,1
Цільові фонди	0,2	0,1	0,4	65,0	3,2 рази
Разом	1 296,9	1 787,4	2 672,0	137,8	149,5

Дані табл. 1 демонструють зростання доходів державного бюджету України: з 1 296,9 млрд грн в 2021 р. до 1 787,4 та 2 672,0 млрд грн у 2022 та 2023 рр.

відповідно. Відносні показники зростання склали 37,8 та 49,5 %. Очевидною є основна причина такого зростання – отримання на безповоротній основі коштів від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, обсяг яких сягнув в 2022 – 2023 рр. 481,1 та 433,4 млрд грн відповідно. Іншими словами, завдяки зазначеним надходженням у 2022-2023 рр. було сформовано 26,9 та 16,2 % загальної величини доходів державного бюджету відповідно. Значення такої допомоги було особливо помітним та важливим в умовах скорочення в 2022 р. величини податкових надходжень бюджету: їх падіння склало 14,2 %. Збереження та примноження доходів бюджету було забезпечено також завдяки неподатковим надходженням, обсяг яких зріс від 175,4 у 2021 р. до 346,3 та 991,6 млрд грн у 2022-2023 рр. відповідно. Як результат, завжди переважаюча частка податкових надходжень бюджету у форс-мажорних умовах воєнного стану скорочується від рівня 85,3 % загальної величини доходів (характерно для 2021 р.) до 53,1 та 45,0 % у 2022 – 2023 рр. Слід також сказати, що наведені показники не відображають впливу цінового чинника: індекс-дефлятор ВВП за 2022-2023 рр. склав 34,9 та 18,5 %, що обумовило автоматичне знецінення отриманих доходів бюджету [2].

Розглянемо як змінилися обсяги видатків державного бюджету України, їх склад і структура за досліджувані роки. Слід зауважити, що видатки зросли: зростання 2022 р. становило 81,5 % відносно 2021 р., зростання 2023 р. – 48,4 % від рівня 2022 р. Важливо, що зростання видатків в 2022 р. відбувалося в 1,4 рази швидше порівняно зі зростанням доходів, а в 2023 р. загалом відповідало темпові зростання доходів. Якщо вести мову про окремі складові видатків, то найбільш суттєво за 2 роки (2023 р. порівняно з 2021 р.) зросли видатки на оборону (на 1,97 трлн грн: не випадково, що частка видатків на оборону з рівня 8,6 % у 2021 р. сягнула 52,3 % у 2023 р.), громадський порядок, безпеку та судову владу (на 04, трлн грн). Суттєвим порівняно з довоєнним рівнем є зростання видатків на житлово-комунальне господарство – з 0,2 до 8,4 млрд грн. Видатки на соціальний захист і забезпечення зростають за 2 роки на 40 %. На фоні складових, по яких зафіксоване зростання, має місце скорочення абсолютної величини видатків в

2023 р. порівняно з 2021 р. на економічну діяльність (на 28 %), охорону здоров'я (на 37 %), духовний та фізичний розвиток (на 31 %, освіту (на 5 %) (табл. 2) [1].

Таблиця 2

Склад і структура видатків державного бюджету України (факт)

Показники	Млрд грн			% від підсумку		
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Загальнодержавні функції	409,5	338,8	473,5	27,5	12,5	11,8
Оборона	127,5	1142,9	2097,6	8,6	42,2	52,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	174,3	443,3	574,7	11,7	16,4	14,3
Економічна діяльність	187,7	95,4	134,3	12,6	3,5	3,3
Охорона навколишнього природного середовища	8,2	4,7	5,2	0,6	0,2	0,1
Житлово-комунальне господарство	0,2	0,5	8,4	0,0	0,0	0,2
Охорона здоров'я	170,5	184,3	179,3	11,4	6,8	4,5
Духовний та фізичний розвиток	17,2	11,1	11,8	1,2	0,4	0,3
Освіта	63,8	58,5	60,5	4,3	2,2	1,5
Соціальний захист та соціальне забезпечення	331,3	426,0	469,2	22,2	15,7	11,7
Разом видатків	1 490,3	2 705,4	4 014,4	100,0	100,0	100,0

Доходи та видатки бюджету є основними показниками, які визначають результат виконання бюджету. Якщо за підсумками 2021 р. дефіцит державного бюджету України склав 197,9 млрд грн, то в 2022 р. – уже 914,7, а за підсумками 2023 р. – 1 333,1 млрд грн [1]. Як результат, величина бюджетного дефіциту перевищила позначку 17 % від ВВП для 2022 р. та 20 % від ВВП для 2023 р. при тому, що відносно безпечним вважається бюджетний дефіцит на рівні 3 % [3]. Наявний дефіцит вимагав пошуку джерел його покриття. Не зважаючи на те, що фінансування включає 3 потенційних складові: за борговими операціями, за активними операціями та надходження від приватизації державного майна визначальна роль у даних процесах, у тому числі в умовах воєнного стану, належить саме борговим операціям.

Як видно з табл. 3, фінансування за борговими операціями забезпечує у 2022-2023 рр. покриття 94-95 % наявного дефіциту. Результатом здійснення боргових операцій стало зростання державного боргу. Відзначимо, що станом на 28.02.2022 р. величина державного боргу становила 2 406, 11 млрд грн, а на 29.02.2024 р. – 5167,41 млрд грн [4]. Іншими словами, гривневий еквівалент боргу

зріс у 2,1 рази. Загальний обсяг державного і гарантованого державою боргу на 31.12.2023 р. склав 84,4 % від ВВП, що перевищило рекомендований умовно безризиковий рівень (60 %) [3].

Таблиця 3

Фінансування державного бюджету України (факт), млрд грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Фінансування за борговими операціями	177,11	860,53	1 268,59
Запозичення	618,20	1 309,09	1 703,94
Погашення зобов'язань	-441,09	-448,56	-436,49
Надходження від приватизації державного майна	5,10	1,71	3,15
Фінансування за активними операціями	15,73	52,46	61,37
Фінансування всього	197,94	914,70	1 333,11

У дослідженні були продемонстровані особливості формування доходів державного бюджету та здійснення видатків в умовах воєнного стану в Україні. Не зважаючи на наявну безповоротну допомогу Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ значними є й обсяги боргових операцій у державному бюджету, що дозволяючи фінансувати заплановані видатки, обумовило подальше зростання бюджетного дефіциту та державного боргу. Полегшення такого тягаря та формування передумов для відновлення України має забезпечуватися не лише за рахунок внутрішніх джерел, але й завдяки репараціям та компенсаціям від російської федерації, ефективний та дієвий механізм реалізації яких ще належить розробити.

Список використаних джерел:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL : <https://openbudget.gov.ua/>.

2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

4. Міністерство фінансів України: Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>.